

Razumljiv, jer je, time, *Srebrenički inferno* polemika s Danteom i odgovor Danteu na njegovu mržnju ispoljenu spram islama i poslanika islama Muhammeda, s.a.v.s.

Pretežak, jer je Dante, uprkos svemu, bio veliki pjesnik i jer bi se za tercine njegovoga *Pakla* prije pomislilo da su danas nemoguće da bi bile uvjerljive. U toj formi danas i pjesmu i pjesnika podjednako ubija i prejaka i preslaba riječ, a znatno je veća mogućnost da – pogotovo u temi koja se zove Srebrenica – pjesnički odgovor ne popusti pred naplivom prejakih i uplivom slabih riječi, a još pogotovo u obrascu rimovane tercine.

Tolika je bol i značenje Srebrenice da danas – bez obzira šta mi (ne)mislili o svijetu i šta svijet (ne)mislilo o nama – čitav svijet zna za Srebrenicu. Možda ne zna gdje je Srebrenica, da je u Bosni, možda ne zna ni za Bosnu, ni da je u Evropi (ako zna i za Evropu ili bar gdje je Evropa), ali čitav svijet danas zna za Srebrenicu.

Tako i Latić.

Naime, ne mogavši to učiniti sa istinitim junakom poeme, najmučkije ubijenim ponosnim imamom iz Bratunca Mustafom ef. Mujkanovićem, pjesnik – susrećući je u zavičajnom paklu sa pristiglom sjađenom i zgroženom Jevrejkom iz humanitarne organizacije – svoju također istinsku heroinu, neznanu Bošnjanku, dovodi u Ravenu, grad u kome je sahranjen pjesnik fiktivnog *L'Inferna* Dante Alighieri, i suočava je s kršćankom Marijom, s kojom vodi *razgovore duge*, tihu polemiku, kakva će se možda nastavljati do Sudnjega dana, uz veliku zapitanost hoće li se dogoditi *rađanje nove radosne vijesti za čovječanstvo*.

Dakle, i doslovno i metaforički, pjesnik svoju poemu iz krkljanca Srebrenice uznosi u svijet, postižući značenje realiziranja umjetnostičkog čina na realaciji od zavičajnog do univerzalnog.

Uz nemuštu zapitanost bi li se Srebrenice ponavljale u Bosni da se o njima i prije usuđivalo pisati, treba zastati nad svakim stihom ove knjige. To je takav događaj i takve su to riječi koje su o njemu najbrižljivije izabrane, svaka, pa su, slovo po slovo, kao u kamen uklesane ili u pamet zakovane.

Kad sam, u novembru 2000. godine, pisao o njegovoj poemi *Šahovići*, koja je bila upravo ob-

javljena, konstatirao sam da je Džemaludin Latić derviš slomljenoga srca. I u tim prenapregnutim pjesničkim slikama njegovoga grozničavog bilježenja tragedije Bošnjaka sandžačkoga sela Šahovića – koje su četnici poklali, spalili i masakrirali na drukčije sebi svojstvene načine u noći između 10. i 11. jula 1924. godine – ostao je doživljaj da pjesnik uporedo misli (i) na istovrsnu tragediju koja se sručila na Bošnjake i sedamdeset godina poslije. Već početkom sljedeće, 2001. prve godine, objavljeno je prvo izdanje *Srebreničkog inferna*.

Objavljivanje ovoga, drugoga izdanja knjige na bosanskome jeziku najavljuje pojavljivanje njezinoga prijevoda na turskom te započinjanje prevođenja na francuski jezik...

Isnam TALJIĆ

„SREBRENIČKI INFERNO“

Knjiga „Srebrenički inferno“ Džemaludina Latića je, prije svega, nesvakidašnja knjiga. Knjiga koja ukazuje na pakao koji je tu oko nas, s nama i iz kojeg svakodnevno izranjaju kosti naših najmilijih. Danteovska mašta da se naslika pakao, Latiću nije bila potrebna. Po strahotama on u mnogome nadilazi svoga velikoga prethodnika i uzora iz 14. vijeka. Ono sto je viđeno u Srebrenici, sve zle kušnje, užasi, mržnje, pomori, od kojih se ledi krv u žilama, trebalo je obuhvatiti snagom pjesničkog umijeća, da se činu barbarstva i zločina da umjetnička i univerzalna dimenzija.

Cijela knjiga je model imponujuće sofisticirano-narativne i simboličke forme sa naglašenom psihološkom sposobnošću zapažanja.

Frapantna sugestivnost pjesničkih slika, stihovana narativnost, na granici jezika-drame rafiniranog autorskog racionalizma, sitovremeno ranjenog ali uzvišenog i vjerodostojnog, dokaz je stanja duše izrazito lirskog temperamenta pisca.

Nije Latić prvi koji se dodirnuo teme srebreničke tragedije i minulog rata. Ali Latić je

noviji prepoznatljiviji. On je uspio priču o „Neznanoj Bošnjakinji“ svesrdno doživjeti pa onda znalački uobličiti. Forma kojoj je knjiga pisana kao i bogata leksika itekako doprinose toj originalnosti. Intertekstualna zasnovanost na Danteovoj „Komediji“ upravo je smjestila srebreničku (i bosansku) tragediju u evropske okvire.

No, zanemarimo na trenutak Latićevo videenje stvari i bogatstvo leksike bosanskog jezika. Zanemarimo i Evropu i Dantea i na trenutak ostanimo sami s pričom. Pokušajmo zamisliti i oslušnimo sud vlastite savjesti. Pokušajmo bilo koji stih projicirati u našim mislima! Odveć živo i odveć blizu. A takvo je jer nije izmišljeno, jer ni na trenutak ne možemo reći da imamo bujnu maštu, niti da je ima autor. Takvo je jer je istinito. Poznata Danteova misao iz „Komedije“ – „Ostavite svaku nadu“ u ovom paklu je suvišna, jer ona pripada Danteovoj imaginaciji. „Neznana Bošnjanka“ i ostali likovi Latićeve poeme i ne maštaju o nadi jer im ona nije bila ni pružena. Oni i ne znaju za nadu, ali znaju da žive pakao.

Tako je „Srebrenički inferno“ djelo pred kojim moramo ustuknuti, ne više zbog Latića ili Srebrenice, već zbog nas samih. Zbog činjenice da već postojećim riječima ne dajemo novi smisao ukoliko one ne služe čovjeku na čast i ukoliko mi u njima ne prepoznamo samo jezik. Prepustimo li se našo mašti i našim nagonima, riječ „Srebrenica“ neće biti posljednja u nizu. Autor Džemaludin latić, potresno i upečatljivo oživljava tragediju cijelog jednog naroda, ostavljajući u amanet istovremeno najpotpuniji i sadržajno najmotivniji lirski dokument za buduće naraštaje, čineći ovo monumentalno djelo nesretnim spomenikom bosanske i evropske povijesti.

Cijela knjiga, a i sama Srebrenica, bez ikakve umjetničke simbolike, iako nigdje naznačena poruka ke i kritika svemoćnom međunarodnom političkom faktoru koji je svojom sramnom sumnjom u agresiju i zločin ostavio Tanovićevog junaka na rasprskavajućoj mini, ali i hiljade čistih i nevinih „Neznanih Bošnjakinja“ u raljam trijumfa zločina i nepravde.

Asim KAMBER
Muhidin ŠARIĆ
Asmir PIRALIĆ

VIŠESTRUKI KULTUROLOŠKI I ZNANSTVENI ZNAČAJ

Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu: Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, svezak četrnaesti, obradio Osman Lavić, *Al-Furqan*, Fondacija za islamsko naslijeđe, Rijaset Islamske zajednice u BiH, London-Sarajevo, 1426./2005., XXIV+592+prilozi (ukupno 640)

Pojava svakog kataloga rukopisa predstavlja veliki iskorak u otkrivanju i promoviranju manje poznate ili potpuno nepoznate kulturne pisane baštine. Ali, kad jedna institucija stigne do 14. sveska kataloga onda to, dakakao, predstavlja poseban kuriozitet i skreće pažnju na sebe. U ovom slučaju, ovo predstavlja veliki značaj iz nekoliko razloga. U našim okolnostima, nakon stradanja Orientalnog instituta i Nacionalne biblioteke, to ima posebnu težinu. Jer, prikupiti i sačuvati toliki broj rukopisa u našim uvjetima zaista je vrijedno svake pažnje i poštovanja. Osim toga, ima još razloga zbog kojih pojava ovoga sveska ima posebno mjesto. Ako se uzme u obzir da je četvrti svezak štampan 1998. godine, onda se objavljivanje četrnaestog sveska doima zaista imponantnim rezultatom. Dakako, kad se imaju na umu sve poteškoće s kojima se sreću obrađivači kataloga – koje je neupućenima u sve probleme i *tajne* rukopisa teško i naslutiti – onda sve to ima dodatnu težinu i predstavlja veliki događaj.

Četrnaesti svezak Kataloga već je treći katalog u obradi Osmana Lavića i on obuhvata rukopise od 7.819 do 8.287 fundusa Gazi Husrev-begove biblioteke, što znači da je ovim katalogom obuhvaćeno 468 kodeksa, 785 djela sa 495 različitih naslova. U tematskom pogledu, XIV. svezak kataloga predstavlja nastavak II., IX. i X. sveska kojima su obuhvaćeni rukopisi iz oblasti islamskog prava (fikha) i njegovih poddisciplina. Autor kataloga ostao je dosljedan već usta-